

Dr. Ömer Toraman (Bilgi İşlem Dairesi Başkanı)

En Eski Tarihli Osmanlı Kaynağında Ertuğrul Gazi Yahut “Tanğrının Ferrâsı” Gaziler

Ertuğrul Gazi, Anadolu Selçuklu ucunda yer tuttuğunda, tarihin en uzun ömürlü imparatorluklarından birinin temellerinin atıldığından, şüphesiz habersizdi. Osmanlılar hakkında, çok sınırlı olmak üzere ilk bilgiler Selçuklu, Bizans ve Arap kaynaklarında yer almaktadır. Osmanlılar ise kendi tarihlerini çok sonraları kaleme almışlardır. İşte bu kaynaklardan en eski tarihli olanı Ahmedî'nin İskender-nâme adlı eseridir ki, aslında edebi bir ahlak kitabı olarak kaleme alınmıştır. İskender-nâme'nin bizim için tarihi kaynak olma özelliği, sonuna eklenen “Dâstân-ı Tevârih-i Mülûk-i Âl-i Osmân” başlıklı bölümünden ileri gelmektedir.

Ahmedî, muhtemelen hicri 735 (miladi 1334-35) yılında doğdu ve hicri 815 (miladi 1412-13) yılında Amasya'da, seksen yaşında öldü. Hayatı hakkındaki bilgiler yetersiz ve yer yer tutarsız olmakla birlikte, Germiyanlı ya da Sivaslı olduğu, Mısır'a gittiği, dönüşte Aydınoğulları-

na intisap ettiği ileri sürülmektedir. Osmanlılara ise I. Beyazıt'ın oğlu Emir Süleyman'ın mahiyetinde yer almak suretiyle katıldığı anlaşılmaktadır. Ahmedî'nin Emir Süleyman ile olan münasebeti, Emir Süleyman'ın 1410 yılında vefatına kadar sürmüştür. Emir Süleyman'ın vefatından sonra ise yine I. Beyazıt'ın oğlu olan I. Mehmet'in mahiyetine girmiştir.

İskender-nâme'nin hangi tarihte kaleme alındığı tartışmalıdır. Ancak, 1390 yılında kaleme alındığı ve 1410 yılına kadar ilaveler yapılmak suretiyle genişletildiği, edebiyat tarihçileri tarafından genel kabul görmüştür. Eser, Ahmedî tarafından, 1410 yılında I. Beyazıt'ın oğlu Emir Süleyman'a sunulmuştur.

Osmanlı tarihi üzerinde çalışan tarihçiler bu erken dönem metni incelemiş ve tenkide tabi tutmuşlardır. Meraklıları kaynakça-

da yer alan “Söğüt'ten İstanbul'a” isimli esere başvurabilirler. Biz bu hususlara girmeden, 13. yüzyıl sonu ve 14. yüzyıl başı Anadolu Türkçesi hakkında fikir vermesi amacıyla, doğrudan metni aktarmakla yetineceğiz. Yalnızca, metnin daha iyi anlaşılabilmesi için, bazı kelimelerin günümüzdeki karşılıklarına yer verilmiştir. Aktardığımız metin, Yaşar Akdoğan'ın e-kitap olarak yayınlanan eserinin 432-433. sayfalarında yer almaktadır.

Erken dönem Osmanlı tarihinin, bizzat Osmanlılar tarafından kaleme alınmış bu en eski metni ile sizleri baş başa bırakıyorum.

Âgâz-ı Dâsitân

(Destanın Başlangıcı)

Birgün ol Sultân Alâüddîn Saîd
Sordı n'olur hâl-i gâzî vü şehîd
Bildi anı kim gazâ key iş olur
Gâzi_olanuñ haşrı bî-teşvîş olur
Gâzi_olan Hak dîninüñdür âleti
Lâ-cirem hûş olasıdur hâleti
Gâzi olan Tanğrınuñ ferrâşıdur
Şirk çirkinden bu yiri arıdur
Gâzi olan Hak kılıcıdur yakîn
Gâzi_olur püşt ü penâh-ı ehl-i dîn
Anı k'ola Tanğrı yolında şehîd
Öldi sanma kim diridür ol saîd
Hak katında rızık içindedür olar
Ölmediler belki zindedür olar
Pes heves itdi k'ide ol bir cihâd
Ola kim gâzî uralar aña ad
Leşkerini cem' idüp girdi yola
Gündüzalp Ertogrıl anuñla bile
Dahı Gökalp u Oguzdan çoh kişi
Olmış-ıdı_ol yolda anuñ yoldaşı
Konyadan çün geldi Sultân yükine
Katına geldi halâyık yükine
Baylara i'zâz u ikrâm eyledi
Yohsula ihsân u in'âm eyledi
Dâr-ı küfre saldı oradan çeri
K'iller urup öldüreler kâferi
Anda Ertogrıl çog itdi kârı-zâr

(key: iyi)

(haşr: ölünün kıyamette dirilmesi) (teşvîş: karışıklık,kargaşalık)

(lâ-cirem: şüphesiz) (hâlet: hal,durum)

(ferrâş: ferâşe'nin çoğulu; pervaneler, kelebekler)

(yiri: yeri) (arı: temiz)

(yakîn: hiç şüphesiz)

(püşt: arka,dayanak) (penâh: sığınak)

(k'ola: ki-ola)

(sâid: kutlu,mübarek)

(olar: onlar)

(pes: sonra) (k'ide: ki-ede)

(uralar: vuralar) (ana: ona)

(yükine: yükünerek,baş eğerek)

(halâyık: insanlar)

(bay: zengin)

(in'âm: nimet vermek)

(dâr-ı küfr: kafir ülkesi)(çeri: asker)

(k'iller urup: ki-iller vurup)

(kârı-zâr: savaş)

Lâ-cirem oldu cihânda nâm-dâr
 Urdu bî-hadd il ü aldı genc ü mâl
 İtdi leşker-dâr-ı küfri pâyimâl
 Ol yörede durdı birkaç vakt şâh
 Tâ kim ola kâfirüñ işi tebâh
 Sulh-ıdî Tâtâr anuñla ol zamân
 İşidicek kâfere_oldugin revân
 Buluban fırsat girü il urdılar
 Ahdi bozup girü kîne durdılar
 Bu haberden irdi çoh teşviş aña
 Lâ-büd oldu girü dönmek iş aña
 Virdi ol etrâfı Ertogrula şâh
 K'ide def'in ehl-i küfrüñ sâl u mâh
 Bu kadar feth oluban rûzî aña
 Döndi gitdi girü Konyadın yaña
 Uydı anca çoh kişi Ertogrıla
 Oldur iş kim dâniş-ile togrıla
 Ol gelenlerle göñül berkitdi ol
 Hak yolına cânını terk itdi ol
 Yüridi Söğüt iline geldi ol
 Kılıc-ıla ol yöreyi aldı ol
 Bunuñ üstine çü geçdi az zamân
 Yüzini dönderdi andan bu cihân
 Gitdi Ertugrıl cihândan yirine
 Oglı Osmân kaldı anuñ yirine

(lâ-cirem: şüphesiz)
 (bî-hadd: sınırsız)
 (leşker: asker,ordu) (pâyimâl[etmek]: çiğnemek)
 (tebâh: bozuk,berbat)
 (revân[olmak]: gitmek,koyulmak)
 (girü: sonra,tekrar)
 (kîne[durmak]: düşmanlığa kalkmak)
 (teşviş: karışıklık,kargaşalık)
 (lâ-büd: lâzım,şüphesiz,elbette)
 (sâl, mâh: yıl, ay)
 (oluban: olup,olarak,olunca) (rûzî: nasip)
 (dâniş: arkadaş,tanış,meşveret) (togrıla: doğrula)
 (berkitdi: sağlamlaştırdı)
 (çü: –den dolayı)

İskender-nâme'de Ertuğrul Gazi ile ilgili kısım bu kadar. Metni okuduğumda, Ahmedî'nin "Gâzi olan Tanğrınıñ ferrâşıdur" ifadesi özellikle dikkatimi çekti. "Ferrâş", "ferâşe"nin çoğulu olup pervane, kelebek manasına gelmektedir. Ahmedî burada gazileri birer pervaneye benzetmektedir ki pervaneler kanatlarını yaksa da ateşe yönelirler ve nihayet can verirler. Şüphesiz, Ahmedî burada, Allah yolunda savaşlarda yaralanan ve can verenleri, yani gazileri, "Tanğrınıñ ferrâşıdur" ifadesi ile tasvir ediyor.

KAYNAKÇA

ATSİZ; Üç Osmanlı Tarihi, **Ötügen** Neşriyat, İstanbul-2013.
<http://ekitap.kulturturizm.gov.tr/Eklenti/10667,ahmediskendernameyasarakdoganpdf.pdf?0>
 KUT, Günay; "Ahmedî", DVİA, **cilt: 02, s. 165-167**.
 ÖZEL, Oktay, Mehmet ÖZ (Derleyenler); Söğüt'ten İstanbul'a, İmge Kitapevi, Ankara-2015.
 ÜNVER, İsmail; "İskender". DVİA, **cilt: 22, s. 559**.